

Младен З. Јеличић
Прекршајни суд у Шајцу
mladen.jelicic.kaishin@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-5486-3485

ИНТЕРНЕТ И ПРЕКРШАЈИ ИЗ ЗАКОНА О ЈАВНОМ РЕДУ И МИРУ – МАТЕРИЈАЛНОПРАВНИ АСПЕКТИ

Сажетак: Аутор у раду разматра услове под којима прекршаји из Закона о јавном реду и миру могу да буду извршени путем интернета. То су постојање елемената јавности, суштинској обележја наведених прекршаја који се испољава кроз захтев да се радња извршења и последица прекршаја објективно визују на јавном месту и погодност бића прекршаја. Интернет као дигитални простор је сагледан кроз два сегмента: јавни и нејавни интернет простор. Дефинисан је критеријум усмерености радње извршења на јавни или нејавни интернет простор, од које зависи да ли се интернет може сматрати јавним местом. Анализирани су просторно, ексклузивно и последично одређење јавног места који произилазе из законској одређења овој појма и однос са интернетом. Погодност бића прекршаја одређује који прекршаји из Закона о јавном реду и миру могу да буду извршени на интернету. Закључак аутора је да усмереност радње извршења на јавни интернет простор имплицира постојање прекршаја, а да у случају када се ради о нејавном интернет простору прекршај постоји уколико је последица наступила на јавном месту или јавном интернет простору.

Кључне речи: интернет, прекршаји, Закон о јавном реду и миру, јавно место.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Живот је инвентивнији од права, тако да је ритам промена законодавства често у нескладу са брзином промена у животној стварности. Тако је својеврсна компјутерска експанзија, оличена у великој мери и у компјутер-

ском криминалитету, још увек недовољно присутна у свету правних норми.¹ Интернет је мрежа која повезује многе мање локалне, националне или регионалне компјутерске мреже, креирајући једну широку глобалну рачунарску мрежу која је у буквалном смислу постала мрежни гигант.² Формирањем интернета омогућено је корисницима да коришћењем својих рачунара, паметних мобилних телефона, таблета и других средстава размењују информације у сваком тренутку и на сваком месту. Један од начина комуникације у виртуелном свету, који заузима значајно место, јесте путем сервиса за друштвене или социјалне мреже, похрањених у облику платформи, прозора или веб сајтова.³ Последњих деценија експанзија интернета на светском нивоу достигла је невидјене размере, а заговорници суверенитета „сајбер простора“ тврде да је немогуће или узалудно да државе регулишу интернет.⁴ Прва визија интернета и закона била је једноставна: никада се неће састати. Интернет је у почетку био „храбри нови свет“ у коме је постојање закона било непотребно и неизводљиво,⁵ док је данас у фокусу сталне међународне пажње, уоквирен као питање људских права.⁶

Коришћење интернета у нашој земљи постало је свакодневна активност грађана. Према подацима Републичког завода за статистику за 2022. годину⁷ 83,5% појединаца је користило интернет, а 81,9% интернет популације поседује налог на друштвеним мрежама. Иако ова глобална мрежа нуди бројне корисне опције, она поседује и мрачну страну, која се испољава кроз могућност вршења казних деликата. Кривични законик⁸ у глави 27 предвиђа посебну групу кривичних дела против безбедности рачунарских података, где се као средство извршења користи рачунар. Многа од тих кривичних дела врше се коришћењем интернета. С друге стране, постоје кривична дела која не спадају у ову групу, а која се често врше путем интернета⁹ о чему

¹ Милан Шкулић, „Компјутерски криминалитет – да ли смо беспомоћни пред овом опасношћу“, *Комјутјери и право* 2/97, 58.

² Слободан Петровић, *Комјутјерски криминал*, Војноиздавачки завод, Београд 2004, 66.

³ Стефан Петрашиновић, „Фејсбук и увреда“, *Зборник радова Правној факултјетна у Новом Сагу (Зборник радова ПФНС)* 1/2020, 470.

⁴ Timothy S. Wu, „Cyberspace Sovereignty? The Internet and the International System“ *Harvard Journal of Law & Technology*, Vol. 10/3, 1997, 649.

⁵ Justin Hughes, „The Internet and the persistence of Law“, *Boston College Law Review* Vol. 44, 2003, 7.

⁶ Molly Land, „Toward an International Law of the Internet“ *Harvard International Law Journal* Vol. 54/2, 2013, 396.

⁷ Подаци су објављени на веб страници: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/upotreba-ikt/upotreba-ikt-vojedinci/> Приступљено: 04.09.2023. године.

⁸ Кривични законик – КЗ, *Службени власник РС*, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

⁹ На пример, кривично дело угрожавање сигурности из чл. 138 КЗ, прогањање из чл. 138а КЗ, неовлашћено фотографисање из чл. 144 КЗ, неовлашћено објављивање и прикази-

говори и обилна судска пракса. Поред кривичноправне, постоји и грађанскоправна одговорност за недозвољена понашања на интернету. С обзиром да у Републици Србији још увек није донет закон којим би се регулисала одговорност за штету која се учини преко друштвених мрежа, објављивањем нетачних, увредљивих садржаја, претњи и других видова узнемиравања којима се вређа углед и част неког лица, изношењем неистина и сл. за сада се одговорност за штету утврђује на основу Закона о облигационим односима.¹⁰

Поставља се питање да ли се прекршаји из Закона о јавном реду и миру (ЗЈРМ),¹¹ могу извршити путем интернета? У тражењу одговора на питање мора се поћи од два критеријума.

Елемент јавности као суштинско обележје прекршаја из ЗЈРМ намеће се као кључни критеријум који опредељује да ли се и у којим случајевима интернет као дигитални простор, виртуелна глобална мрежа, може сматрати јавним местом, као местом где могу бити извршени наведени прекршаји. Други критеријум се односи на подобност бића прекршаја из ЗЈРМ да буду извршени на интернету. У доктрини кривичног права дата су сасвим прихватљива објашњења бића кривичног дела, која се могу применити и на пољу прекршајног права. Да би постојало било које кривично дело, морају бити остварена битна обележја законског описа кривичног дела, мора чињенично стање одговарати законском опису, тј. мора бити остварено биће кривичног дела које обухвата скуп обавезних обележја која чине посебне појмове појединих кривичних дела.¹² Исто се односи и на биће прекршаја као врсте казненог деликта. Оба критеријума морају кумулативно постојати да би се прекршај из ЗЈРМ могао извршити на интернету. У анализи овог питања прво се мора поћи од утврђивања суштинских обележја прекршаја из ЗЈРМ.

2. ОПШТА ОБЕЛЕЖЈА ПРЕКРШАЈА ИЗ ЗАКОНА О ЈАВНОМ РЕДУ И МИРУ

Дефинишући прекршаје против јавног реда и мира законодавац је у чл. 3 ст. 1 тач. 3 прецизирао да су ови прекршаји противправна дела којима се на јавном месту угрожава или нарушава јавни ред и мир, ствара узнемирење

вање туђег писма, портрета и снимка из чл. 145 КЗ, увреда из чл. 170 КЗ, изазивање панике и нереди из чл. 343 КЗ, изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпеливости из чл. 317 КЗ итд.

¹⁰ Бранко Станић, „Грађанскоправна одговорност због објављивања на друштвеним мрежама“, *Билтен Врховној касационој суда* 2/23, 189.

¹¹ Закон о јавном реду и миру – ЗЈРМ, *Службени гласник РС*, бр. 6/16 и 26/18.

¹² Зоран Стојановић, *Коментар Кривичној законика Републике Србије, петто измењено и допунљено издање*, Службени гласник, Београд 2016, 80.

или угрожава сигурност грађана, омета кретање грађана на јавним местима или остваривање њихових права и слобода, вређа морал, угрожава општа сигурност имовине, вређају или ометају службена лица или се на други начин нарушава јавни ред и мир. Експлицитним одређењем да прекршаји против јавног реда и мира могу бити извршени само на јавном месту законодавац је указао на материјалноправни аспект ових прекршаја. Он се изражава кроз захтев да радње извршења прекршаја морају бити предузете на јавном месту, односно, месту које се у смислу законских одредаба сматра јавним местом.¹³ Друго битно обележје ових прекршаја односи се на последицу, у погледу оних прекршаја из ЗЈРМ код којих је у законском опису предвиђено наступање последице¹⁴ – она такође мора да наступи на јавном месту.

Прекршаји су углавном регулисани као формални (делатносни) деликти, тј. деликти који у свом опису немају последицу, односно, код којих је инкриминисано само предузимање радње – чињења или нечињења.¹⁵ Међутим, бројни прекршаји из ЗЈРМ у законском опису садрже последицу а у питању су тзв. последичне радње извршења код којих радњу извршења представља свака радња која је подобна да проузрокује предвиђену последицу.¹⁶ Последица прекршаја је најчешће алтернативно одређена, као што је случај са прекршајем непристојно, дрско и безобзирно понашање из чл. 8 ЗЈРМ где се последица манифестује у нарушавању јавног реда и мира¹⁷ или угрожавању имовине или вређању морала грађана. Код прекршаја угрожавања сигурности уређајима на даљину из чл. 11 и паљење протехничких производа или пуцање из чл. 17 последица се, поред нарушавања јавног реда и мира, може испољити и као угрожавања сигурности грађана, док код свађе,

¹³ Младен Јеличић, „Јавно место као обележје прекршаја из Закона о јавном реду и миру Републике Српске“, у: *Упоредна анализа ѿрекршајној законодавства у БиХ и рејији* (ур. Велмир Нинковић), Шесто саветовање из прекршајноправне области, Бијељина, 2023, 47.

¹⁴ У доктрини кривичног права се истиче да радња кривичног дела увек проузрокује неку врсте последице, али само код кривичних дела код којих закон изричито захтева наступање одређене последице, она је неопходна за његово постојање. Код других кривичних дела последица није обавезан услов или елемент. Зато се може говорити о последици кривичног дела у ужем, правом смислу и у ширем смислу. Зоран Стојановић, *Кривично ѿраво ойшји део, ѿшто измењено и доуђуњено издање*, Службени гласник, Београд, 2002, 125. Ово схватање је у потпуности примењиво и на прекршаје као казнене деликте.

¹⁵ Емир Ђоровић, *Основи ѿрекршајној ѿрава Црне Горе*, Факултет правних наука, Подгорица, 2021, 63.

¹⁶ Наташа Делић, Вања Бајовић, *Приручник за ѿрекршајно ѿраво*, Службени гласник, Београд, 2018, 27.

¹⁷ Сходно законској дефиницији у чл. 3 ст. 1 тач. 1 ЗЈРМ јавни ред и мир јесте усклађено стање међусобних односа грађана настало њиховим понашањем на јавном месту и деловањем органа и организација у јавном животу ради обезбеђења једнаких услова за остваривање људских и мањинских права и слобода грађана зајемчених Уставом.

вике и буке на јавном месту из чл. 7 и у стварању узнемирења грађана. С друге стране, код прекршаја вређање, вршење насиља, претња или туча из чл. 9 последица се огледа само у нарушавању јавног реда и мира. Поједини прекршаји ЗЈРМ као што су коцкање из чл. 13, неовлашћена препродаја улазница из чл. 14, проституција из чл. 16, пропуштање обавештавања о нарушавању јавног реда и мира из чл. 19, вређање службеног лица у вршењу службене дужности из чл. 22 итд., у законском опису не садрже последицу.

Намеће се закључак да је елемент јавности суштинско обележје прекршаја из ЗЈРМ. Испољава се кроз два модалитета која повезује кључни појам – јавно место, као место предузимања радње извршења прекршаја и наступања последице прекршаја.

Одредбом чл. 12 Закона о прекршајима¹⁸ прописано је да је прекршај извршен како у месту где је учинилац радио или био дужан да ради, тако и у месту где је последица наступила. Из наведеног произилази да је теорија јединства или убиквитета прихваћена законом, због тога што шире поставља место извршења прекршаја у односу на теорије делатности и последице.¹⁹ Место извршења прекршаја има већи значај у прекршајном праву због подељене надлежности у прописивању прекршаја између Републике Србије и јединица територијалне аутономије и локалне самоуправе, имајући у виду да се на учињени прекршај примењује онај пропис који важи у месту у којем је прекршај извршен.²⁰ Такође, поједини прекршаји могу да се учине само на одређеном месту, као што су јавно место, јавни пут, угоститељски објекат.²¹

Јавно место представља ужи појам у односу на место извршења прекршаја, битан институт прекршајног права. Зато је потребно размотрити на који начин је законодавац дефинисао појам јавно место, а потом анализирати однос суштинског обележја прекршаја из ЗЈРМ – елемента јавности са карактеристикама интернета као дигиталног простора.

2.1. Законска дефиниција и модалитети појма јавно место

Одредбом чл. 3 ст. 1 тач. 2 ЗЈРМ прописано је да јавно место јесте простор доступан неодређеном броју лица чији идентитет није унапред одређен, под истим условима или без посебних услова. Ставом 2 предвиђено је да ће се сматрати да је прекршај или кривично дело из овог закона извршено на

¹⁸ Закон о прекршајима – ЗОП, *Службени гласник РС*, бр. 65/13, 13/16, 98/16, 91/19 и 112/22.

¹⁹ Наташа Мрвић Петровић, *Коментар новој Закона о прекршајима са специјалним прилоом*, Београд, 2014, 22.

²⁰ Игор Вуковић, *Прекршајно право*, Правни факултет Универзитета у Београду и Досије студио Београд, 2015, 83.

²¹ Бранислав Ристивојевић, Иван Милић, *Коментар Закона о прекршајима*, Службени гласник, Београд, 2023, 51.

јавном месту и кад је радња извршења на месту које се у смислу става 1. тачка 2) овог члана не сматра јавним местом, ако је то место доступно погледу или чујности са јавног места или је последица наступила на јавном месту.

Из законске дефиниције произилазе три категорије јавног места: 1. Просторно одређење јавног места – као простора доступног неодређеном броју лица чији идентитет није унапред одређен, под истим условима или без посебних услова. Овај критеријум је основни за утврђивање чињенице да ли се одређено место може сматрати јавним местом. Преостала два критеријума су допунски критеријуми. 2. Експанзивно одређење јавног места – када је радња извршења предузета на месту које по основном критеријуму не спада у јавно место, сматраће се да је то место јавно место ако је доступно погледу или чујности са јавног места. 3. Последично одређење јавног места – као и у претходном случају, када је радња извршења предузета на месту које по основном критеријуму не спада у јавно место, сматраће се да је то место јавно место ако је последица наступила на јавном месту.

3. ИНТЕРНЕТ КАО МЕСТО ИЗВРШЕЊА ПРЕКРШАЈА ИЗ ЗАКОНА О ЈАВНОМ РЕДУ И МИРУ – ДЕФИНИСАЊЕ КРИТЕРИЈУМА

У овом делу размотрићемо први критеријум који се односи на елемент јавности. Анализираћемо услове под којима се интернет може сматрати јавним местом на којем су објективизоване радња извршења и последица прекршаја.

3.1. Елемент јавности и интернет

Однос елемента јавности и интернета посматраћемо кроз анализу три значајна фактора: места извршења, радње извршења и последице прекршаја. Пре свега, нужно је имати у виду специфичност интернета као дигиталног простора који нема „физичку“ димензију, за разлику од уобичајених схватања места извршења прекршаја који се у највећем броју случајева могу физички лоцирати и просторно одредити. Место извршења прекршаја из ЗЈРМ који се могу учинити путем интернета мора се посматрати на другачији начин у односу на „стандардне“ прекршаје из овог закона. Физичка локација, простор где се учинилац прекршаја налази може бити јавно или нејавно место. С друге стране, објективизација радње извршења прекршаја је на интернет простору. Дакле, потребно је направити дистинкцију између физичке локације учиниоца прекршаја, места где се налази и са којег је предузео радњу извршења и интернет простора у којем је објективизована радња извршења.

Интернет морамо посматрати кроз критеријум који намеће законодавац – а то је елемент јавности. Интернет простор може бити апсолутно отворен за све кориснике ове глобалне мреже, али и не мора. Поједини сегменти интернет простора су затворени за ширу јавност и доступни су само одређеном кругу лица. Као пример можемо навести затворене групе на друштвеним мрежама,²² веб сајтове којима се може приступити под посебним условима и који нису јавно доступни итд. Из овог разлога, интернет ћемо посматрати кроз два сегмента: као јавни и нејавни интернет простор. Јавни интернет простор подразумева отвореност и доступност дистрибуираног садржаја на одређеној интернет локацији неодређеном броју лица корисника интернета. На пример, објављивање садржаја на „зиду“ Фејсбук налога који је јаван и отворен за све кориснике ове друштвене мреже. Нејавни интернет простор се односи на затворене сегменте интернета, где је приступ дозвољен само одређеном кругу лица и под посебним условима. Сходно изложеном примеру, у овом случају би се радило о затвореним Фејсбук групама где се објављују садржаји доступни само члановима групе али не и осталим лицима.

Учиницац радњу извршења прекршаја може предузети на месту које је јавно или нејавно место и иста може бити усмерена на јавни или нејавни интернет простор. Кључни фактор који повезује физичку локацију учиниоца (јавно или нејавно место на којем се налази) и интернет простор (јавни или нејавни) јесте усмереност радње извршења. Усмереност радње извршења је кохезиони фактор који интегрише физичку локацију на којој се учинилац налази и место на интернету где објективизује противправну радњу. Због тога се место извршења прекршаја из ЗЈРМ који се врше на интернету не може посматрати изоловано, само као физички простор, место тј. локација на којој се учинилац налази и са које је предузео противправну радњу, јер усмереност радње на интернет простор проширује место извршења прекршаја и на интернет простор. Из овог разлога, за потребе анализе прекршаја из ЗЈРМ у контексту њиховог чињења на интернету, место извршења прекршаја посматрамо у његовом јединству – физичке локације учиниоца прекршаја и интернет простора према којем је усмерена противправна радња, при чему је суштински критеријум постојање јавног интернет простора као услова за постојање прекршаја.

Напред наведено се најлакше може сагледати кроз примере. Уколико учинилац из своје собе пошаље претећу поруку²³ другом лицу на друштвеној

²² Данас друштвене мреже представљају вероватно најзаступљенији сегмент коришћења интернета. Најпопуларније друштвене мреже су Facebook, You tube, Whats App, Instagram, Tik Tok, Twitter итд. Према истраживањима, Фејсбук користи 2,23 милијарде корисника на месечном нивоу.

²³ Овом радњом могу бити остварени елементи прекршаја претња из чл. 9 ст. 1 ЗЈРМ. Сходно чл.3 ст. 1 тач. 10 ЗЈРМ претња представља угрожавање сигурности другог лица,

мрежи тако што је јавно објави и учини доступном неодређеном броју лица, по наведеном критеријуму усмерености радње извршења он је могући учинилац прекршаја јер је његова радња усмерена на пласирање противправног садржаја на јавном интернет простору. Међутим, ако би узели да је место извршења прекршаја соба (место где се физички налазио), тада прекршај не би постојао јер соба није јавно место у смислу одредаба ЗЈРМ. У истим околностима, уколико је противправни садржај упућен без елемента јавности, приватном поруком, тада прекршај не би постојао јер се ради о нејавном интернет простору.²⁴ Из овог примера је видљиво да је критеријум одређивања места извршења прекршаја као јавног места, у контексту интернета, усмереност радње извршења и оствареност елемента јавности – јавни интернет простор. Исти критеријум се мора користити и у обрнутим ситуацијама, када учинилац на јавном месту, нпр. интернет кафићу пошаље увредљиву поруку,²⁵ другом лицу, која није јавно видљива. Тада по правилу прекршај не постоји јер није испуњен елемент јавности, осим ако последица није наступила на јавном месту или јавном интернет простору, о чему ће бити речи у наставку рада.

Затим, пажњу треба усмерити на друго битно обележје прекршаја из ЗЈРМ, а то је последица прекршаја, која може да наступи на јавном или нејавном месту, односно, јавном или нејавном интернет простору. За постојање прекршаја неопходно је да се последица објективизује на јавном месту или јавном интернет простору. Подразумева се да је последица подобна да се оствари на јавном интернет простору. Законским описима прекршаја из ЗЈРМ предвиђене су последице које могу бити остварене како на јавном месту у уобичајеном смислу те речи, тако и на јавном интернет простору, на којем се по реакцијама корисника интернета може закључити да је дошло до узнемирења грађана, нарушавања јавног реда и мира као складног односа између грађана, угрожавања спокојства или сигурности грађана, вређања морала грађана, угрожавања имовине итд. О ситуацијама када је радња извршења на нејавном интернет простору а последица се испољи на јавном месту или јавном интернет простору, биће речи када будемо разматрали последично одређење јавног места.

Сада ћемо анализирати када се интернет простор може сматрати јавним местом, односно, када се ради о јавном интернет простору, при чему ћемо користити критеријуме које је законодавац поставио дефинишући просторно, експанзивно и последично јавно место.

стављањем у изглед да ће се учинити какво зло, или напасти на живот или тело тог или њему блиског лица.

²⁴ О могућим изузецима од овог правила више речи ће бити у наставку.

²⁵ Овом радњом могу бити остварени елементи прекршаја вређање из чл. 9 ст. 1 ЗЈРМ. Законодавац вређање дефинише као вршење радњи којима се омаловажава личност другог лица (чл. 3 ст. 1 тач. 8).

3.2. Просторно одређење јавног места и интернет

Ова категорија јавног места имплицира да је у питању простор који је по својој намени и функцији такав да је свим грађанима доступан под истим условима или без посебних услова. У физичком смислу, ту спадају улице, тргови, паркови, јавни путеви, аутобуска стајалишта, паркови, средства јавног превоза, трговински центри, угоститељски објекти итд. У доктрини се указује да су у питању апсолутна јавна места с тим да су нека од ових јавних места и по намени и по функцији перманентно апсолутна и отворена (улице, јавни путеви и сл.) док су друга по намени и функцији ограничено апсолутна и отворена (трговинске и занатске радње, средства јавног превоза и слично), што има практични и правни значај.²⁶

Интернет као глобална мрежа и дигитални простор је доступан неодређеном броју лица чији идентитет није унапред одређен, под истим условима. Општи услови који се захтевају за приступ интернету су техничке природе (поседовање одговарајућег уређаја, рачунара, таблета, паметног телефона, постојање интернет конекције итд.) и распростиру се према свим грађанима на једнак начин. Дакле, по основној дефиницији јавног места из ЗЈРМ, интернет може бити место извршења прекршаја из овог закона увек када се ради о јавном интернет простору. Супротно, нејавни интернет простор, његова затвореност и доступност под посебним условима, искључује могућност да се исти сматра јавним местом, у смислу просторног одређења и основне дефиниције овог појма из ЗЈРМ.

3.3. Експанзивно одређење јавног места и интернет

Другу категорију јавних места чине места која иначе не могу да се подведу под јавна места, у смислу основног одређења овог појма из чл. 3 ст. 1 тач. 2 ЗЈРМ, али им својство јавног места даје њихова експанзивност – таква места на којима је предузета радња извршења доступна су погледу или чујности са јавног места. С тим у вези, указује се да уколико је прекршај извршен на месту које није јавно, нпр. у стану или кући, подносилац захтева је дужан да у захтеву наведе да се свађа или галама из затвореног простора или стана чула напољу или да су нпр. прозори били отворени па се насиље видело с улице.²⁷

Овај допунски критеријум категоризације јавног места далеко лакше је посматрати у „класичном“ смислу, као физички простор, физичко место,

²⁶ Драган Васиљевић, *Основи прекршајног права са заштитом јавног реда и мира*, Виша школа унутрашњих послова, Земун, 2005, 83.

²⁷ Мирјана Тукар, *Коментар Закона о јавном реду и миру, друго допуњено издање*, Службени гласник, Београд 2019, 26-27.

за разлику од дигиталног простора, што заправо интернет представља. Сходно томе, не могу се уподобити поменути критеријуми за физички и интернет простор. У погледу првог, елемент јавности је сам по себи утврђен уколико неспорно произилази да је противправно понашање извршено на месту с којег је неко (лица на јавном месту) могао да чује или да види противправно понашање.²⁸ Суштинска карактеристика нејавног интернет простора је његова затвореност, недоступност неодређеном броју лица чији идентитет није унапред одређен и оваква врста интернет простора не може бити доступна погледу или чујности са јавног интернет простора, а апсурдно је говорити да садржај дистрибуиран на нејавном интернет простору уопште може бити доступан са јавног места у смислу физичког простора. На пример, када учинилац дистрибуира противправни садржај на нејавном интернет простору са терасе свог стана која је доступна видљивости са јавног места (улице) и која би се сматрала јавним местом по „убичајеним“ стандардима, не може се сматрати да он врши прекршај јер нејавни интернет простор није доступан видљивости са јавног места. Исто тако, ако учинилац емитује видео објаву претећег карактера уживо преко друштвене мреже, из стана који се налази у приземљу стамбене зграде, гласно изговарајући речи претње које чују грађани који чекају јавни превоз на улици, постојање прекршаја ће зависити од места едитовања видео снимка – на јавном или нејавном интернет простору. У погледу експанзивног одређења јавног места можемо закључити да овај допунски критеријум није употребљив за прекршаје из ЗЈРМ који могу да буду учињени путем интернета.

3.4. Последично одређење јавног места и интернет

Последично одређење јавног места је корективни механизам којим је законодавац предност дао наступању последице на јавном месту, у односу на место где је предузета радња извршења, а које по основном критеријуму не представља јавно место. Ово је прилично јасно код „класичних“ прекршаја из ЗЈРМ.²⁹

Сходно критеријуму усмерености радње извршења, место извршења прекршаја из ЗЈРМ може бити нејавни интернет простор, који по основној дефиницији не представља јавно место. Уколико последица оваког прекршаја наступи на јавном месту у смислу његове физичке димензије или на јавном интернет простору, као дигиталном простору, по критеријуму последичног одређења јавног места, прекршај ће постојати.

²⁸ *Ibid.*, 26.

²⁹ Код прекршаја угрожавања сигурности уређајима на даљину из чл. 11 ЗЈРМ учинилац може из своје собе да управља дроном а да последица овог прекршаја – угрожавања сигурности грађана наступи на јавном месту, на пример улици.

Наведени закључак се најлакше може сагледати кроз пример. За постојање прекршаја претња из чл. 9 ст. 1 ЗЈРМ неопходан услов је наступање последице која се огледа у нарушавању јавног реда и мира.³⁰ Упућивање претње на јавном интернет простору неспорно садржи обележја прекршаја, како у погледу радње извршења која је предузета на интернету као јавном месту, тако и у погледу последице чије наступање се захтева за постојање прекршаја, о чему је већ било речи. Када је претња упућена путем и-меила, вибера, приватном поруком преко друштвене мреже, односно на нејавном интернет простору, прво питање је да ли је тиме остварено обележје бића прекршаја које се огледа у наступању последице, која у конкретном случају није угрожавање сигурности, као што је случај код истоименог кривичног дела, већ нарушавање јавног реда и мира, с обзиром на законски опис³¹ прекршаја у којем је наведена ова последица. Последица прекршаја претња је нарушавање усклађеног стања међусобних односа грађана узроковано њиховим понашањем на јавном месту. Ако је до ове последице дошло понашањем грађана (радњом извршења прекршаја) које није предузето на јавном месту (нејавно место или нејавни интернет простор), прекршај постоји само ако је последица наступила на јавном месту или јавном интернет простору. То се може десити када, на пример, лице којем је упућена претња приватном поруком, јавно објави садржину упућене претње на друштвеној мрежи и искаже страх за своју сигурност или када прочита поруку док се налази на јавном месту, у присуству других лица и својим реакцијама манифестује наступање последице на јавном месту. У овим случајевима, када последица прекршаја испољена кроз понашање оштећеног који манифестује да му је угрожена сигурност, из чега произилази да је дошло до нарушавања усклађеног стања међусобних односа грађана, конкретно, учиниоца прекршаја и оштећеног, прекршај постоји. Дакле, дејство противправне радње простире се на јавном месту у ситуацији када се последица прекршаја манифестује и учини доступном јавности. У случају да последица наступи на месту које није јавно место (нпр. у стану где се оштећени налази) и оштећени је не испољи на јавном месту или јавном интернет простору, прекршаја нема због непостојања елемента јавности, што наравно не искључује постојање кривичног дела угрожавање сигурности. Ово су ситуације када има оправдања користити последично одређење јавног места

³⁰ Основни облик кривичног дела угрожавање сигурности из чл. 138 ст. 1 КЗ чини ко угрози сигурност неког лица претњом да ће напасти на живот или тело тог лица или њему блиског лица. За разлику од прекршаја претња где је последица по законском опису нарушавање јавног реда и мира, код кривичног дела последица је угрожавање сигурности неког лица.

³¹ Ко... или претњом нарушава јавни ред и мир казниће се новчаном казном од 20.000 до 100.000 динара или казном затвора од 10 до 30 дана.

као допунског критеријума за постојање прекршаја из ЗЈРМ учињених путем интернета.³²

4. ПОДОБНОСТ БИЋА ПРЕКРШАЈА ЗА ЊИХОВО ЧИЊЕЊЕ НА ИНТЕРНЕТУ

Утврђивање подобности бића прекршаја је поступак испитивања експресија радње извршења конкретног прекршаја и односа са интернет простором, давањем одговора на питање да ли се радња извршења прекршаја може предузети на интернету, да ли прекршај садржи последицу и како се она може испољити.

Законодавац је у одредби чл. 3 ст. 1 ЗЈРМ дефинисао значење појмова који чине обележја прекршаја из овог закона. Анализом наведених појмова и битних обележја прекршаја, пре свега радње извршења и последице и узимајући у обзир специфичности интернета као дигиталног простора, може се дати одговор на питање да ли конкретан прекршај може бити извршен путем интернета.

4.1. Прекршаји који не могу бити извршени путем интернета

Постоје две групе ових прекршаја код којих се испољава аномалија у погледу радње извршења. Код прве групе, радња извршења се објективизује кроз физички контакт. На пример, вршење насиља је дефинисано као примена физичке или друге силе на телу другог лица, подобне да изазову патњу или болове (чл. 3 ст. 1 тач. 9) и с обзиром да прекршај вршење насиља из чл. 9 ст. 1 ЗЈРМ захтева физички контакт, јасно је да не може бити извршен путем интернета. Исто је и у погледу прекршаја из чл. 9 ст. 2 ЗЈРМ (туча), јер по законској дефиницији туча је узајамно вршење насиља између два или више лица које се састоји у задавању удараца руком, другим деловима тела или предметима (чл. 3 ст. 1 тач. 9) или прекршаја проституција из чл. 16 ЗЈРМ, с тим да би у ову групу спадале радње извршења одавања проституцији и коришћења услуга проституције, док би уступање просторија ради проституције спадало у наредну групу.

Код друге групе прекршаја радња извршења може да се објективизује само у физичкој реалности и не може бити предузета путем интернета. То су

³² Занимљиво је приметити да овај критеријум одређивања јавног места заправо прозилази из теорије јединства места извршења прекршаја где се сходно одредбама ЗОП местом извршења сматра како место где је учинилац радио или био дужан да ради, тако и место где је последица наступила. Разлика се огледа у чињеници да се по ЗЈРМ нејавно место где је предузета радња извршења сматра јавним местом ако је последица наступила на јавном месту.

следећи прекршаји из ЗЈРМ: остављање опасних предмета из чл. 10, угрожавање сигурности уређајима на даљину из чл. 11, паљење пиротехничких производа или пуцање из чл. 17, пропуштање обавештавања о нарушавању јавног реда и мира из чл. 19, бука у угоститељским и другим објектима из чл. 20, продаја алкохолних пића лицима под очигледним утицајем и малолетницима из чл. 21, вређање службеног лица у вршењу службене дужности из чл. 22 ЗЈРМ. Код свих побројаних прекршаја радња извршења, сходно законским одредбама, не може бити предузета на интернету као дигиталном простору.

4.2. Прекршаји који могу да буду извршени путем интернета

У досадашњем тексту је већ указано на овакве прекршаје. Радња извршења прекршаја непристојно, дрско и безобзирно понашање³³ из чл. 8 ЗЈРМ неспорно може бити предузета и на интернету, на различите начине: постављањем непристојних коментара или фотографија на друштвеним мрежама и веб сајтовима или другим недоличним поступцима, дрским коментарима или порукама које се дистрибуирају на јавној мрежи, док је безобзирно понашање најтежи вид оваквих понашања који се манифестује као понашање које је скроз супротно уобичајеном понашању људи, испољено у великом степену непристојности или дрскости. Већ је поменуто да радња извршења прекршаја из чл. 9 ст. 1 ЗЈРМ – вређање и претња може бити предузета путем интернета, што се често и чини на друштвеним мрежама. Последице наведених прекршаја, о којима је већ било речи, могу наступити на јавном месту и јавном интернет простору.

Интернет је погодан за извршење прекршаја из чл. 14 ЗЈРМ (неовлашћена препродаја улазница). Радња извршења се састоји у неовлашћеном нуђењу, продаји или препродаји улазница за културне, спортске или друге приредбе и манифестације (ст.1), односно неовлашћеном организовању или омогућавању препродаје улазница за наведене догађаје (ст.2). У данашње време уобичајено је да се продаја улазница за овакве догађаје и обавља путем интернета, а за постојање прекршаја је битно да се то чини неовлашћено. У законском опису прекршаја није предвиђена последица.

Узнемиравање грађана врачањем, прорицањем или сличним обмањивањем је назив прекршаја из чл. 15 ЗЈРМ, а њега чини ко се бави врачањем, прорицањем судбине, тумачењем снова или сличним обмањивањем на начин којим узнемирава грађане или нарушава јавни ред и мир. И овај прекршај може бити извршен путем интернета на различите начине и за његово постојање захтева се наступање последице.

³³ Сходно одредби чл. 3 ст. 1 тач. 12 ЗЈРМ наведено понашање јесте понашање лица или предузимање радњи на јавном месту, којима се угрожава сигурност грађана или нарушава јавни ред и мир, вређа морал грађана, уништава или оштећује имовина.

Прикупљање добровољних прилога је дозвољено под законом прописаним условима, што регулише одредба чл. 5 ЗЈРМ. Поступањем супротно наведеној одредби остварује се прекршај из чл. 18 ЗЈРМ. Прикупљање и организовање прикупљања добровољних прилога, без обавештавања надлежног органа, може се вршити и путем интернета изградом веб сајтова за ту намену, формирањем профила или група на друштвеним мрежама, постављањем видео и аудио снимака намењених позивању грађана да уплате добровољни прилог на интернет платформе. У току прикупљања добровољних прилога путем интернета могу се предузети радње којима се угрожава спокојство грађана или нарушава јавни ред и мир, што се може испољити кроз различите врсте непримерених коментара којима се грађани на неки начин „приморавају“ да уплате добровољни прилог или се застрашују уколико то не учине итд.

4.3. Гранични случајеви – посебни облици извршења појединих прекршаја као услов за њихово чињење на интернету

Често се дешава да се на друштвеним мрежама поведе расправа о неком питању која поприми карактер свађе, која је као прекршај прописана чл. 7 ЗЈРМ.³⁴ У чл. 3 ст. 1 тач. 4 ЗЈРМ наведено је да је свађа вербални сукоб два или више лица. Оваква дефиниција искључује текстуално испољавање сукоба размењивањем порука, али у случајевима када је путем интернета омогућена вербална комуникација која има елемент јавности,³⁵ а која прерасте у свађу, прекршај би постојао уколико је наступила последица која се испољава у нарушавању јавног реда и мира или стварању узнемирења грађана. Исти критеријуми се могу применити и на вику, која сходно чл. 3 ст. 1 тач. 5 представља вербално изражавање јаког интензитета.

Интересантно је размотрити да ли прекршај просјачење из чл. 12 ЗЈРМ може бити извршен путем интернета. Законодавац није дефинисао појам просјачење, а у литератури се наводи да оно представља радњу која се састоји од обраћања другом физичком или правном лицу, од којег се тражи пружање помоћи без икакве противчинидбе, у новцу или другој материјалној користи.³⁶ Радња овог прекршаја на интернету може бити извршена вербалним путем – снимљеном аудио или видео поруком, *online* обраћањем на

³⁴ Овај прекршај чини ко свађом или виком нарушава јавни ред и мир или ствара узнемирење грађана. За исти је предвиђена новчана казна од 5.000 до 20.000 динара.

³⁵ Бројне апликације омогућавају одржавање *online* састанака, конференција, семинара и других активности од којих су многе јавне и доступне за праћење и учествовање свим заинтересованим корисницима интернета. Овакви догађаји су праћени видео и аудио комуникацијом па у одређеним случајевима критеријум постојања јавног интернет простора може бити испуњен, што самим тим омогућава и вршење прекршаја из ЗЈРМ.

³⁶ М. Тукар, 42.

друштвеним мрежама (тзв. преноси уживо), или се испољити у писаној форми, када се дистрибуира текстуална порука. За постојање овог прекршаја мора наступити последица која се састоји у угрожавању спокојства грађана или нарушавању јавног реда и мира. Радња извршења прекршаја коцкање из чл. 13 ЗЈРМ алтернативно је прописана и састоји се у позивању другог на коцку, коцкању, уступању просторија ради коцкања и организовању коцкања. Сви наведени облици извршења прекршаја, сем уступања просторија ради коцкања, могу да буду извршени на интернету. Путем интернета друга лица се могу позивати на коцку, могуће је организовати коцкање и коцкање се може извршити на интернету, коришћењем посебних апликација. Посебан проблем у овим ситуацијама представља елемент јавности који је дискутабилан, с обзиром да се ове радње по правилу спроводе тајно.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Да би одређени прекршај из ЗЈРМ могао бити извршен на интернету, потребно је кумулативно испуњење два услова. Први од њих је елемент јавности, који се испољава кроз захтев да место предузимања радње извршења прекршаја и наступања последице буде јавно место. Ове чињенице морају бити утврђене у току прекршајног поступка. Усмереност радње извршења прекршаја је основни критеријум који повезује физичку локацију, место где се учинилац налазио и интернет простор, који смо сагледали као јавни и нејавни интернет простор. Када је радња извршења објективизована на јавном интернет простору прекршај постоји без обзира где се извршилац физички налазио (јавном или нејавном месту) и уколико је последица наступила на јавном месту (у смислу физичке локације) или јавном интернет простору, у погледу прекршаја код којих је наступање последице битно обележје. Уколико је радња извршења прекршаја објективизована на нејавном интернет простору, прекршај постоји само ако је последица наступила на јавном месту, у смислу физичког одређења јавног места или на јавном интернет простору. Нејавни интернет простор у погледу радње извршења и последице искључује постојање прекршаја из ЗЈРМ.

Други услов за чињење прекршаја из ЗЈРМ путем интернета јесте подобност бића прекршаја. Овај критеријум се односи на захтев да се радња извршења прекршаја може предузети путем интернета. С тим у вези, највећи број прекршаја из ЗЈРМ не могу бити извршени путем интернета а у одређеним граничним случајевима само посебни модалитети радње извршења прекршаја омогућавају чињење таквих прекршаја на интернету. Мањи број прекршаја из ЗЈРМ испуњава услове да се могу извршити путем интернета, али уз испуњавање свих услова на које је указано у раду. То у великој

мери, у практичном смислу компликује и доказивање оваквих прекршаја и намеће више питања процесноправног карактера, за која није било места у овом раду.

Из наведене анализе произилази још један закључак. Да би прекршаји из ЗЈРМ били извршени путем интернета потребно је да буду испуњени бројни услови на које је указано у овом раду, који се не захтевају за кривична дела. Ово потврђује ставове доктрине да прекршаји нису „багателна дела“ и да учинилац прекршаја често „трпи теже последице“ него учинилац кривичног дела.³⁷ У нашој судској пракси дошло се до ситуације да се деликти извршени путем интернета санкционишу кроз кривични поступак, док прекршајна судска пракса у овој области готово и да не постоји. То није оправдано јер прекршајноправна реакција на недозвољена понашања на интернету може бити сврсисходнија и оправданија у појединим случајевима у односу на кривичну. Зато има оправдања да се, *de lege ferenda*, изменама Закона о јавном реду и миру прецизно регулише интернет простор као место извршења прекршаја и отклоне недоумице до којих може доћи у судској пракси.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Васиљевић Драган, *Основи ѓрекршајној ѓрава са зашћићићом јавној реда и мира*, Виша школа унутрашњих послова, Земун, 2005.
- Вуковић Игор, *Прекршајно ѓраво*, Правни факултет Универзитета у Београду и Досије студио, Београд, 2015.
- Делић Наташа, Бајовић Вања, *Приручник за ѓрекршајно ѓраво*, Службени гласник, Београд, 2018.
- Јеличић Младен, „Јавно место као обележје прекршаја из Закона о јавном реду и миру Републике Српске“, у: *Ућоредна анализа ѓрекршајној законодавсћива у БиХ и рећији* (ур. Велимир Нинковић), Шесто саветовање из прекршајноправне области, Бијелјина, 2023.
- Justin Hughes, „The Internet and the persistence of Law“, *Boston College Law Review* Vol. 44, 2003.
- Милић Иван, „Да ли је кривично дело увек најтеже казнено дело (I део)“, *Зборник радова Правној факулћићија у Новом Сагу*, бр. 3/2016.
- Molly Land, „Toward an International Law of the Internet“ *Harvard International Law Journal* Vol. 54/2, 2013.
- Мрвић Петровић Наташа, *Коменћипар новој Закона о ѓрекршајима са сћецијалним ѓрилоћом*, Београд, 2014.
- Петрашиновић Стефан, „Фејсбук и увреда“, *Зборник радова Правној факулћићија у Новом Сагу* 1/2020.

³⁷ Иван Милић, „Да ли је кривично дело увек најтеже казнено дело (I део)“, *Зборник радова ПФНС*, бр. 3/2016, 954.

- Петровић Слободан, *Компјутерски криминал*, Војноиздавачки завод Београд, 2004.
- Ристивојевић Бранислав, Милић Иван, *Коментар Закона о прекршајима*, Службени гласник, Београд, 2023.
- Станић Бранко, „Грађанскоправна одговорност због објављивања на друштвеним мрежама“, *Билтен Врховној касационој суда* 2/23.
- Стојановић Зоран, *Кривично право ошћии део, ијџо измењено и доуњено издање*, Службени гласник, Београд, 2002.
- Стојановић Зоран, *Коментар Кривичној законика Републике Србије, ијџо измењено и доуњено издање*, Службени гласник, Београд, 2016.
- Timothy S. Wu, „Cyberspace Sovereignty? The Internet and the International System“ *Harvard Journal of Law & Technology*, Vol. 10/3, 1997.
- Тукар Мирјана, *Коментар Закона о јавном реду и миру, друђо доуњено издање*, Службени гласник, Београд 2019.
- Ђоровић Емир, *Основи прекршајној ирава Црне Горе*, Факултет правних наука, Подгорица, 2021.
- Шкулић Милан, „Компјутерски криминалитет – да ли смо беспомоћни пред овом опасношћу“, *Компјутери и ираво* 2/97.

Интернет извори:

- Подаци Републичког завода за статистику: : <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/upotreba-ikt/upotreba-ikt-pojedinci/>
- Правни прописи:
- Кривични законик – КЗ, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.
- Закон о јавном реду и миру – ЗЈРМ, *Службени гласник РС*, бр. 6/16 и 26/18.
- Закон о прекршајима – ЗОП, *Службени гласник РС*, бр. 65/13, 13/16, 98/16, 91/19 и 112/22.

Mladen Z. Jelićić
Misdemeanor Court in Šabac
mladen.jelicic.kaishin@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-5486-3485

Internet and Misdemeanors from the Law on Public Order and Peace – Material Legal Aspects

***Abstract:** In the paper, the author discusses the conditions under which misdemeanor from the Law on Public Order and Peace can be committed via the Internet. These are the existence of the element of publicness, the essential feature of the mentioned misdemeanor, which is manifested through the requirement that the act of execution and the consequences of the misdemeanor be objectified in a public place, and the eligibility of being a misdemeanor. The Internet as a digital space is viewed through two segments: public and non-public Internet space. The criterion of the direction of the enforcement action on public or non-public internet space is defined, which depends on whether the internet can be considered a public place. Spatial, expansive and consequent determination of the public place resulting from the legal definition of this term and the relationship with the Internet were analyzed. Eligibility of being a misdemeanor determines which misdemeanors from the Law on Public Order and Peace can be committed on the Internet. The author's conclusion is that the focus of the enforcement action on the public Internet space implies the existence of a misdemeanor, and that in the case of a non-public Internet space, the misdemeanor exists if the consequence occurred in a public place or public Internet space.*

***Keywords:** Internet, misdemeanors, Law on Public Order and Peace, public place.*

Датум пријема рада: 20.10.2023.

Датум прихватања рада: 09.11.2023.